

■ بعد از گذشت ۴۰ سال از انقلاب، ۱۰ مجلس را پشت‌سر گذاشته‌ایم و در آستانه انتخابات یازدهمین دوره مجلس هستیم. هر کدام از این «مجلس‌ها» برای خود روایت و داستانی مجزا دارند و به همین نسبت در اذهان، تصویر و ادراک متفاوتی را ساخته‌اند. از آنجا که تصاویر بر ساخته‌های کاملاً فردی است، در این یادداشت تصویرهای برداشتی پژوهشگر این سلطور که بعضاً ناشی از یک اتفاق برجسته یا برآیندی از وقایع و اقدامات است بیان می‌شود

همین حیث است که امام مجلس را «عصاره فضایل ملت» و «در رأس امور» دانستند. یعنی هر چقدر جنبه «از مردم بودن» و «برای مردم بودن» بیشتر باشد، این مجلس دفعه‌هایی درست و دقیق را نشانه می‌گیرد و هر چقدر از این دو حیث فاصله بگیرد، بیشتر ابزاری است برای خواست‌های ویژه‌گرایان و دوری از خواست و خواه مردم. اکنون بعد از گذشت ۴۰ سال از انقلاب، ۱۰ مجلس را پشت‌سر گذاشته‌ایم و در آستانه انتخابات یازدهمین دوره مجلس هستیم. هر کدام از این «مجلس‌ها» برای خود روایت و داستانی مجزا دارند و به همین نسبت در اذهان، تصویر و ادراک متفاوتی را ساخته‌اند. از آنجا که تصاویر بر ساخته‌های کاملاً فردی است، در این یادداشت تصویرهای برداشتی پژوهشگر این سلطور که بعضاً ناشی از یک اتفاق برجسته یا برآیندی از وقایع و اقدامات است بیان می‌شود.

نگه دارد و اکنون که پس از یک سکوت و بردباری طولانی و دردناک، فرصت و تکلیف گفتن و افشا کردن داده است نیز مانند گذشته ما را مدد رساند و یاری کند...»

این‌گونه به پایان بردند. «بنی صدر پس از آنکه انتخاب شد، از او دفاع کردیم، اینجانب در نماز جمعه بارها و بارها از او حمایت کردم و مردم را به حمایت از او دعوت کردم و به رغم آن همه فشار تبلیغاتی نسبت به جریان خط امام، عکس‌العمل نشان ندادم اما جان کلام اینجاست که وقتی وجود او با استفاده از انواع روش‌های تخریبی برای همین جمهوری به‌صورت آفتی بی‌علاج در می‌آید او در مقام ریاست‌جمهوری بزرگ‌ترین مدعی جمهوری اسلامی و تحقیرکننده آن بلندگوی مخالفان می‌شود، آیا باز هم حمایت از او به معنای حمایت از جمهوری اسلامی است؟» سپس شهید دیالمه به ایراد نطق پرداخت و بعد از سخنان وی، رأی‌گیری انجام شد و از ۱۶۰ نماینده، ۱۷۷ نفر به عدم کفایت سیاسی بنی صدر، ۱۲ نفر معتمد و یک نفر مخالف رأی دادند. این برکناری، سرآغازی بر جریان تروهای کور منافقین نسبت به توده مردم انقلابی، حزب‌اللهی و مستضعف بود.

قانونگذاری و قوه اجرایی می‌رسند. شاید برای همه انقلاب‌ها، این موضوع بسیار تازگی داشته باشد که تمام مردم بدون هیچ تبعیض و تبعیری، به انتخاب حکومت مورد نظرشان می‌آیند و کمتر از ۵۰ روز بعد از پیروزی انقلاب، «جمهوری اسلامی» را به‌عنوان نوع حکومت مطلوب خود انتخاب می‌کنند. در بین انتخابات‌های مردم، انتخابات مجلس شورای اسلامی، جنسی مردمی‌تر و بر خاسته از درون توده‌های مردم برای اثرگذاری بر سطح ملی و حضور در قوه مقننه دارد. شاید انتخابات شوراها هم این خصوصیت «مردمی» را داشته باشد، لیکن اثرگذاری آن محلی است و ولی در انتخابات مجلس، اثرگذاری ملی و کلان است و در حقیقت نمایندگان، احاد مردم حوزه انتخابیه خود را برای حضور در سطحی از تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان، نمایندگی می‌کنند. ضمناً از

وقتی به امام رحمة‌الله‌علیه و اقدامات ایشان برای تثبیت حکومت بعد از انقلاب اسلامی نگاه می‌کنیم، چیزی بسیار متمایزتر از آنچه در تمام انقلاب‌های جهان اتفاق افتاده و می‌افتد می‌بینیم. از جمله مهم‌ترین این اتفاقات برگزاری ۵ انتخابات در سال اول پیروزی انقلاب اسلامی است. در حقیقت نفس انتخابات خود مایه برخی اختلافات و بروز تفاوت رویکردها می‌شود و این موضوع بعد از وقوع یک انقلاب که خود همراه با بهم‌ریختگی در نظامات مختلف اداره حکومت است، نوعی تنش مضاعف را موجب و بعضاً تشنج‌آفرین می‌شود اما امام از عنصر مردمی‌بودن انقلاب، نهایت بهره را می‌برد و با به میدان کشیدن مردم، مدتی آنها اعتنا کرده و اعتباری می‌بخشد. لذا بنای انقلاب را بر خواست مردم می‌گذارد و از درون همان انتخابات‌ها، به نوع حکومت، تدوین قانون اساسی، قوه

۳- طرح بررسی عدم کفایت سیاسی رئیس‌جمهور
۴- انتخاب میرحسین موسوی به‌عنوان نخست‌وزیر
۵- تصویب نخستین بودجه سالانه که مبنای بودجه‌نویسی پس از انقلاب شد (زمستان ۶۰ برای سال ۶۱)
۶- وقوع تورم ۳۰ درصدی در زمستان ۶۱
از بین این حوادث، تصویر طرح بررسی عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر، ضربه بالایی می‌گیرد. در حین بررسی طرح، معین‌فر بعد از انصراف سحابی - که هر دو از طیف نهضت آزادی بودند - به‌عنوان مخالف طرح صحبت کرد. سپس ولایتی، خلخالی، موسوی‌خوینئی‌ها، خامنه‌ای و دیالمه به‌عنوان موافقان طرح به ایراد دلایل خود پرداختند که در این بین سخنان آیت‌الله خامنه‌ای، رنگ و بوی دیگری داشت که با ایهامی از قرآن اینگونه آغاز شد: «اگر منافقان در کنار شما بمانند و به جهاد با دشمن بیایند، جز بر سستی و ناتوانی شما نخواهند افزود و در میان صفوف شما تفرقه و تشمت و تشدد سازین است». سپس ادامه دادند: «در این لحظات حساس که یکی از سرنوشته‌سازین صفحات تاریخ ایران رقم زده می‌شود، از خدا می‌خواهم مرا به آنچه رضای او است هدایت کند و از طغیان زبان و دل و غلبه هوا و هوس

بعد از برگزاری ۴ انتخابات «همه‌پرسی نظام حکومتی، خبرگان بررسی قانون اساسی، همه‌پرسی تأیید قانون اساسی و دوره اول ریاست جمهوری»، ۲۴ اسفند ماه ۵۸ اولین انتخابات مجلس شورای اسلامی برگزار می‌شود. شاید اگر زمینه‌های قانونی انتخابات مجلس فراهم بود، این انتخابات حتی زودتر از اینها برگزار می‌شد. به هر صورت، بعد از برگزاری مرحله دوم انتخابات، ۲۷۰ نماینده مردم در روز هفتم خرداد ۵۹ اولین مجلس بعد از انقلاب را تشکیل دادند و این روز (۷ خرداد) مبدأ تشکیل مجلس مختلف در جمهوری اسلامی شد. در این مجلس نمایندگان طیف‌های مختلف سیاسی، رأی آوردند ولی با این همه حزب جمهوری اسلامی، اکثریت را در مجلس دارا بود، لذا هاشمی‌رفسنجانی، رئیس و آقایان پرورش، موسوی‌خوینئی‌ها، عسگرولادی، یزدی و سیدمحمد خامنه‌ای که همگی از حزب جمهوری اسلامی بودند، نایب‌رئیس شدند. مهم‌ترین اقداماتی که در این مجلس انجام شد یا در دوره این مجلس اتفاق افتاد:

۱- تشکیل کمیسیون تعیین تکلیف گروگان‌های آمریکایی
۲- انتخاب شهید رجایی به‌عنوان نخست‌وزیر

مجلس اول
شورای انقلابی

۱

۲

مجلس سوم، اقتضانات و مصالح

۳

۴

۵

۶

۷

۸

۹

۱۰

مروری اجمالی بر اتفاقات و تصمیمات در ذهن‌مانده از ۱۰ دوره مجلس شورای اسلامی

۱۰ مجلس، ۱۰ تصویر

سطح ملی و حضور در قوه مقننه دارد؛ حتی پیش از انتخابات شوراها که اگر چه مردمی است ولی سطحی محلی دارد. اکنون بعد از گذشت ۴۰ سال از انقلاب و پشت‌سر گذاشتن ۱۰ مجلس می‌توان گفت هر کدام از این «مجلس‌ها» از ۲ حیث «از مردم بودن» و «برای مردم بودن» برای خود روایت و داستانی مجزا دارند و به همین نسبت در اذهان، تصویر و ادراک متفاوتی را ساخته‌اند. از آنجا که تصاویر، بر ساخته‌های کاملاً فردی است، در این مقاله تصویرهای برداشتی پژوهشگر که بعضاً ناشی از یک اتفاق برجسته یا برآیندی از وقایع و اقدامات است، درباره مجلس‌های اول تا دهم روایت شده است. تنوع و گوناگونی این تصاویر می‌تواند معیاری برای تشخیص «مجلس تراز انقلاب اسلامی» مبتنی بر ۲ ویژگی مورد نظر امام رحمة‌الله‌علیه یعنی «عصاره فضایل ملت» و «در رأس امور» باشد.

دکتر مصباح‌الهدی باقری‌کنی
پژوهشگر مرکز رشد دانشگاه امام صادق (ع)

از جمله مهم‌ترین اقدامات امام خمینی رحمة‌الله‌علیه برای تثبیت حکومت بعد از انقلاب اسلامی، برگزاری ۵ انتخابات در سال اول پیروزی انقلاب اسلامی بود. امام از عنصر مردمی بودن انقلاب، نهایت بهره را بردند و با به میدان کشیدن مردم، به انتخاب آنها اعتنا کرده و اعتباری می‌بخشد. لذا بنای انقلاب را بر خواست مردم گذاشتند و از درون همان انتخابات‌ها، به نوع حکومت، تدوین قانون اساسی، قوه قانونگذاری و قوه اجرایی رسیدند. در بین انتخابات‌های مردم، انتخابات مجلس شورای اسلامی، جنسی مردمی‌تر و بر خاسته از درون توده‌های مردم برای اثرگذاری بر

مجلس چهارم؛ فراتر از قانون

اولین انتخابات مجلس بعد از رحلت امام و همراه با اجرای قانون نظارت استصوابی شورای نگهبان برگزار شد. در مجلس، همه نامزدهای فهرست چپ و موسوم به خط امامی شامل مجمع روحانیون و خانه کارگر از جمله مهدی کروبی - که به‌عنوان رئیس مجلس سوم (بعد از ریاست‌جمهوری هاشمی رفسنجانی) با به عرصه رقابت گنارده بود- رأی نیاوردند. این مجلس مقارن با سال آخر دولت اول و ۳ سال اول دولت دوم هاشمی شد. در این مجلس، سیدمحمد خاتمی از وزارت ارشاد استعفا کرد و عبدالله نوری و مصطفی معین برای دور دوم تصدی وزارت کشور و وزارت علوم توسط هاشمی رفسنجانی به مجلس معرفی نشدند. اما مهم‌ترین تصویر از مجلس چهارم آنجا بود که مجلس در جلسه رأی‌گیری کابینه دوم هاشمی‌رفسنجانی به مرحوم محسن نوری‌بخش به‌عنوان وزیر اقتصاد و معز متفکر دولت سازندگی رأی اعتماد نداد. این اقدام مجلس، با واکنش تند رئیس دولت روبه‌رو شد و در یک «اقدام فراقانونی»، معاونت اقتصادی رئیس‌جمهور با تصدی‌گری مرحوم نوری‌بخش، از درون ماشین رئیس دولت، ساختار پیدا کرد. جالب اینکه مجلس هیچ ابزاری برای مقابله با این رفتار فراقانونی نداشت و هاج و واج و بی‌سلاح فقط نظاره می‌کرد.

با شکل‌گیری حزب دولت‌ساخته کارگزاران سازندگی، انشعاب جدیدی در جریان راست اتفاق افتاد که البته بعداً مایل به جریان فکری لیبرال، خاصه در حوزه اقتصادی داشت و در نهایت اندیشه سیاسی‌شان هم، همان رنگ را گرفت. این حزب برای نخستین‌بار در انتخابات مجلس پنجم حضور داشت و توانست سهم قابل توجهی از کرسی‌های مجلس را به دست آورد. در این مجلس اتفاقات مهم زیر رقم خورد:

۱- رأی نمایندگان به همه وزیران پیشنهادی خاتمی که تا آن زمان بی‌سابقه بود.
۲- عدم رأی مجلس به استیضاح عطاءالله مهاجرانی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی
۳- ۱۵۰ نماینده به رهبری برای توقف محاکمه غلامحسین کرباسچی، شهردار تهران (و البته عدم پذیرش رهبری)
۴- طرح قانون مطبوعات و وقوع حادثه ۱۸ تیر
۵- رأی به طرح استیضاح عبدالله نوری، وزیر کشور

آنچه به‌عنوان مهم‌ترین تصویر از مجلس پنجم به‌جای مانده است، «جلسه استیضاح عطاءالله مهاجرانی» است. مهاجرانی پیش‌تر در جلسه رأی اعتماد خود در آغاز کابینه برای وزارت ارشاد، از جادوی کلمه و بیان و روایت خود بهره برده بود و با اینکه پیوسته‌های زیادی برای رأی‌نویان در جمله طرح پیشنهاد مذاکره مستقیم با آمریکا در سال ۶۹ را در زومزه داشت، توانست ناپلئونی رأی اعتماد مجلس را برای تصدی وزارت ارشاد بگیرد اما ۲ ماه بعد، درباره عملکردش، مورد استیضاح نمایندگان قرار گرفت. با اینکه مجلس پنجم با اکثریت اصولگرایان شکل گرفته بود اما این‌بار مهاجرانی توانست به‌رغم انتقادات صریح، با تنها ۹ رأی کمتر از رأی ابتدای دوره به تصدی وزارت ارشاد ادامه دهد. شکرند مهاجرانی نشان داد چگونه می‌توان همه معضلات آشکار را در پناه نرشم و چریش کلام راوی بر مدار خودخواسته مهار کرد. او خیلی زود این تردستی را در کتاب «استیضاح» خود رونمایی کرد. این در حالی است که عبدالله نوری وزیر کشور که با همین وضعیت ناپلئونی وارد کابینه شده بود، در مهار استیضاح ناکام ماند و جای خود را به موسوی لاری داد.

مجلس هشتم؛ بی‌ایه فقیه است

با بروز اختلاف بین اصولگرایان در حمایت از دولت احمدی‌نژاد، مجلس هشتم محل رقابت درون‌جبهه‌ای آنها شد و بدین ترتیب ریاست مجلس هم به علی لاریجانی رسید. در واقع، همدلی مجلس هفتم با بعضی کنش‌ها و واکنش‌های عجیب دولت نهم به افتراق رسید و کسانی مثل محمدرضا باهنر، رئیس مطهری، عماد افروغ و... که روزی حامی درجه یک دولت احمدی‌نژاد بودند، به منتقد سرسخت آن تبدیل شدند و البته طبعی از این مخالفت در درون اصولگرایان در مجلس هشتم تشکیل شد. این افتراق بعد از انتخابات ریاست‌جمهوری دهم و برپا شدن فتنه، عمیق‌تر و پیچیده‌تر شد. مهم‌ترین وقایع این دوره مجلس عبارت است از:

۱- رأی به استیضاح کردان به‌عنوان وزیر کشور
۲- قانون اخراج سفیر انگلیس
۳- تصویب قانون دفع‌النفوس بارانها
۴- جریانی فتنه و بازتاب‌های آن در مجلس و مواضع نمایندگان
مهم‌ترین تصویر مجلس هشتم، دوره ۳ ماهه وزارت کشور

این مجلس مقارن با سال آخر دولت احمدی‌نژاد و سال‌های اول دولت روحانی تشکیل شد و بعد از مجلس ششم یکی از مجلس پرسروصدای جمهوری اسلامی بود. مهم‌ترین وقایع این مجلس عبارتند از: ۱- یکشنبه سیاه در جریان استیضاح شیخ‌الاسلام، وزیر کار ۲- رأی بالای بی‌سابقه مجلس به وزیران دولت روحانی (۸ وزیر بالای ۹۰ درصد رأی آوردند) ۳- استیضاح فرجی‌دانا، وزیر علوم ۴- ماجرای کمیسیون برجام ۵- رأی ۲۰ دقیقه‌ای به برجام
هم مورد اول و هم مورد پنجم تصویرهای ساخته‌شده پررنگی از مجلس نهم به نمایش می‌گذارند، اما به جهت اهمیت، رأی ۲۰ دقیقه‌ای مجلس برای تصویب برجام، یک عکس منحصربه‌فرد در تمام مجلس بعد از انقلاب است. معروف است که می‌گویند در بعضی بازی‌ها، نتایج بازی بیرون زمین تعیین می‌شود و معروف‌تر آنکه، نتایج بازی پیش از بازی مشخص شده است! برجام از همان جنس «معروف‌تر»ها بود. در واقع شعبده‌ای بود که برای بیننده واقعی هم، همه بازی و جعبه و... آشکار بود، با این همه، شعبده‌باز طوری بازی می‌کرد که انگار کسی چیزی نمی‌فهمد! بعدها تاریخ از این روز زیاد خواهد گفت. گریه «زارعی» نماینده تهران قاب روشنی از توضیح حق نماینده در روز روشن است.

مجلس نهم
خواستن
توانستن
است
در ۲۰ دقیقه

۲

۳

۴

۵

۶

۷

۸

۹

۱۰

۱۱

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

جمع‌بندی

مجلس در جمهوری اسلامی به‌عنوان رکن جمهوریت و تأثیر اراده توده مردم در جریان حکومت، از خاستگاهی کاملاً انقلابی، مطالبه‌گرانه و البته مخلصانه برآمده است. در طول ۱۰ دوره عمر مجلس، این تجلی، کژتابی‌هایی یافته است، طوری که کمی‌خوشا شدن آن در موازنه با سایر قوا کاملاً مشهود است. شاید موارد زیر مهم‌ترین و مؤثرترین عوامل در کاهش چشمگیر وزانت و متانت مجلس است که سبب می‌شود از سطح هموردی با رئیس‌جمهور وقت در مجلس اول، به بازی‌های نمایشی، سیاسی و درجه چندم در مجالس نهم و دهم ختم شود. این عوامل عبارتند از: ۱- تأثیر بی‌اندازه زر و زور سیاسی و اقتصادی در انتخابات مجلس ۲- تغییر وزن آشکار ریاست مجلس در مناسبات درونی و بیرونی آن ۳- تغییر هدف‌های مخلصانه نمایندگان از خدمت به مردم و نظام یا تغییر نگاه به کرسی نمایندگی به عنوان سکوی پرواز ۴- ورود افراد تازه‌کار و با کمترین تجربه سیاست‌تورزی ۵- سهم‌خواهی دولت‌ها از مجلس ۶- سیاست‌زدگی مجلس

مجلس دهم؛ سلفی با مانهزل!

۱۵